

Күрмелеуі мол жылдар

Қазыналы қарашаңырақ

Тәуелсіздік таңы атқанымен, аспаннан қуймақ жауып, ел бірден молшылыққа кенеле қойған жоқ. Ескі қоғамдық құрылым ыдырап, оның орнына жаңа көзқарастар мен құрылымдардың өмірге енуі ауыр реанимациялық жағдайда өтті. Кешегіні кездегендер алдағы күндерге урке қарап, еткенді аңсап, соның сойылын соқса, тәуелсіздік әкелер жақсылықтың бәрі алда екендігіне имандай сенгендер бүгінгі өтпелі кезеңнің қиындығына шыдай білуге үндеді. Қалай демейік, егемендікке қол жеткізгенімізбен сол 1992 жылы оның болашағы әлі күнгірт еді. Әсіресе, Қарағанды тәрізді ірі индустрия орталықтары аса қиын жағдайға тап болды. Одақтың кезінде ұшы-қиыры жоқ алып елдің бір қиырымен келесі қиырын шырмауықтай шырмап, кәсіпорындардың бір-бірінен күн көруін қиындатып қойғаны да әсер етті. Негізін жұмысшылар қалайтын қаланың завод-фабрикалары, шахталары, құрылыс ұйымдары бірінен соң бірі жабыла бастады. Өндіріс саласындағылар жұмыссыздарға айналып сыртқа ысырылып қалды.

Қарағандының қала болуы да, әрі ірі өнеркәсіп ошағына айналуы да жерасты мол көмірінің арқасында еді. Көмір бар жерде өмір бар заманда Қарағандыда аса ірі өндіріс орындары, завод-фабрикалар шоғырландырылды. Себебі, олардың бәрінің жұмыс істеуіне керек болған энергия көзі — көмірден еш кедергі жоқ-тын. Көмір са-ласының құлдырауы жағдайды күрт өз-гертті. Бір-бірімен байланысқан, өрмек-шінің торындай өрілген, бір-бірінен күн көруі қиын салалар бір шеті ыдыраған соң бірден кетеуі кете бастады. Әрі қолда барды утымды пайдаланып, өндірісті жалғастыра бермекші болғандарға өнімдерін өткізетін жер болмай тоқыраушылыққа ұрынды.

Осыпай істеуге жұмыс жоқ, бпшыяғы күнгірт елдің тұрмысына 1992 жылдың қаңтарында бағалардың ырықтандырылуы да ауыр тиді. Инфляция да қауырт есті. Мемлекеттік статистика органдарының ресми мәліметіне сүйенсек, сол 1992 жылы инфляция деңгейі 2000 пайызға жетіпті.

Жалпы, қарағандылықтардың үштен екісі тап сол жылдары жұмыссыз қалды. Бул жағдай жалғыз кеншілер қаласында ғана емес, барша елімізде осындай сипат ал-ған. Міне бул жағдайда республика бас-шылығы экономиканы батыл реформалау мен микроэкономикалық тұрақтылықты орнықтырудың жолында батыл қадамдар жасады. Соның ішіндегі ең негізгісі ретінде мемлекет меншігінен алу, жекешелендіруді жүзеге асыруды айтуға болады. Бүгінгі күндері біз сол жылдары анадай нысан, мынадай кәсіпорын арзан бағамен жекенің қолына өтті деп жатамыз. Алайда, сол кез-де қайсыбір кәсіпорынды қалпына келтіріп, ісін оңға бастырамы дегендерге бірқатар өндірістік және инфрақұрылымның лаж-сыздантегін берілгенін де айту керек.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев Тәуелсіздіктің он екі жыл-дығына арналған салтанатты жиналыста сөйлеген сөзінде: «Он екі жыл бұрын елдің саяси басшылығы орасан көп аса өткір де кезек күттірмес міндеттермен бетпе-бет келді. Оқиғалардың жеделдікпен ширық-қандығы соншалық, бізге кейде болып жатқ-ан процестерді басқарудан гөрі олардың со-ңынан жүруімізге тура келетін. Мемлекеттік қамқоршылықтың нескі жүйесін мүмкін болғанша тезірек күйретіп, мемлекеттік пен — жеке меншікке, масылдықпен «жоғарыдан» бәрін шешеді деп күтушіліктен жауапкершілік пен кәсіпкершілікке көшу керек екені айқын болды», - деп атап көрсетті.

Ел экономикасы тәрізді құлдыраудың ең төменгі шегіне жеткен кешегі алып Қараған-дының да экономикасын қалпына келтіруге инвесторлар тарту қажет болды. Тоқырап қал-ған заводтардың айналым қаржысын толық-тыру, қызметкерлерінің жалақы қарызын өтеуі қажет еді. Президент жоғарыда атап өтілген баяндамасында бір ғана «Жезқазғантүсет» бірлестігінің қарызы 170 млн. доллар, соның ішінде жалақы бойынша берешегі 10 млн. доллар болып, банкроттың шегінде тұрды. Өзге де бір кезде мақтан еткен «алып-тардың» жағдайы мүшкіл еді.

Бүгінде бәрі көрген түстей болғанымен алыста қалған сол бір күндердің көріністері — электр жарығының үзіп-үзіп берілуі, дү-кен сөрелерінің қанырап жатуы, газдың бол-мауынан елдің тамақ пісіріп жеуге жағдайы-ның келмеуі еді. Басқа да осындай әлеу-меттік-тұрмыстық қиындықтар белеңалды.

Алайда тілім, дінім, ділім деген халқы-мыз басқа түскен қандай да болсын қиын-дыққа төтеп берді. Алдымен ел тыныштығы-на тәубе етіп, «орнында бар оңалар» деген игі ниеттен бір ажыраған емес.

Қарағанды топырағына алғашқы инвес-торлардың келе бастауы тоқырап, тұйыққа тірелген тіршілікке жан бі гiрдi.

Негізі сырттан кім келмесін әуелбаста өзінің қалтасын ойлайтынын есте ұстау керек. Сондықтан да Қарағандыға қаржы жұмсаған әр инвесторға баға бергенде, олар бізді неге бірден жарылқап тастамады деп реніш білдірсек, онымыз өз түсінігіміз бойынша сырттан келгендер бар жақсылықты

басымызға неге үйіп-төкпеді деген балаң ой шеңберінде қалғандығымыз болар еді.

Инвесторлардың басты жақсылығы мүлдем құлдырап-туралап қалған салалар-ды құрдымға кетуден сақтап қалды. Әрине, осы бағытта олардың өз қамын да ойлап, майлы шелпекті иеленгенін де жасырмауы-мыз керек. Қарағанды топырағындағы алғаш-қы инвесторлар легіне «Қарағанды- Пауэр» ЖШС, Балқаш, Жезқазған еңірлерінде «Самсунг-Қазақмыс», Қарағанды металлургия комбинатындағы «Испат-Қарметті» айтуға болады.

Тағы да Елбасы баяндамасына үңілейік: «Қазақстан индустриясының алыбы — Қар-меткомбинат қиын жағдайда қалды. 1995 жылдың басында кокстың запасы үш күнге жететіндей ғана қалды, бул ретте айналым қаржысы мүлде болмады. Желанны бойынша борыш алты ай-дан асып кетті. Мундай жағдай-да кәсіпорынды ірі жеке меншік инвестиция ғана сақтап-қалаалар еді...».

Бұдан әрі Елбасы кәсіпорынның сатылғанын, жаңа меншік иелерінің жалақы бойынша борышты бірден өтегендігін, регрестік қуынымдар бойынша төлем жасалғанын айтты. Иә, Қарағанды өңірінде «Испат-Қарметтің» келуі тұралап қалған алып өндіріс ошақтарын қалпына келтіріп, бұрынғы жұмыс ырғағын одан әрі жалғас-тыруға зор ықпалын тигізгенін айту керек.

Сағымды жылдар болып артта қалса да, өлі де саналарда сайрап жатқан күндердің шежіресіне көз жіберсек, сол 90-жылдар-дан басталған құлдырау 1995 жылда да то-

жылоар

ластамағанеді. Мәселен, «Қарағандыкөмір» бірлестігінің бас директоры Г.Презенттің 1995 жылдыңақпанындағы бұйрығы бойынша 1 ақпаннан бастап дирекция қызметкерлерінің 50 пайыздан астамы қысқартылып-ақшатөленбейтіндемалыс-қа жіберілген. Кен орындарының бірқатары ғана жарым-жартылай жұмыс істегенімен ол кезде жалпы кенші қауымының да жартысына жуығы жұмыссыз, әрі өткендегі еңбегі үшін ақы ала алмай жүрді. Егер Қарағанды кенішіне қала тұрғындарының 100 мыңға жуығы тартылған десек, жалпы халықтың қандай күйде күн кешкені айтпаса-дәтүсінікті.

Осындай кезде кәтерем аттың күйіне түскен Қарағанды кеніштеріне жоғарыда аталған «Испат-Қарметтің» назары ауды. Бул кезде олар Қарағанды металлургия комбинатының жұмысын қалыпқа келтіре бастаған болатын. Сөйтіп, 1996 жылдың 29 маусымы күні «Испат-Қармет» компаниясы Қазақстан Үкіметініңөкілдерімен кездесіп, «Қарағандашахтауголь» кәсіпорнының активтерін сатып алу жөніндегі келісімге қол қойылды. Осы келісімнің негізінде Қарағанды бассейнінің 15шахтасы, 1 байыту фабрикасы, 1 цехы және шахталарға қызмет көрсететін 8 бөлімшесі 1 шілдеден бастап «Испат-Қарметтің» құрамына берілді.

Бул күнде осы кен орындары мен кәсіпорындар «Испаттың» иелігінде, олар қалыпты жұмыс істеп тур. Мәселен, осы шахталар соңғы уақыттың ішінде шетелдік қуатты техниканы пайдаланып, еңбек өнімділігінарттырды. Шахталар саны 8-ге дейін азайғанымен жұмыс көлемі азайған жоқ, қайта еңбек онан сайын интен-сивтендіріле түсті. Жалақы төлеу қалыпты жүргізіліп-кеншілердіңәлеуметтік-турмыстықжағдайына да көңіл бөлінуде.

Осынау күрмеуі мол жылдарда, әыреси, тәуелсіздік алып, мемлекеттік басқарудың жаңа жүйесі, әкімдер институты енгізілген тұста кдлатізгіні ШаймерденӘбілмәжінұлы Оразалинов сынды азаматтың қолында болғанын ілтипатпен ескеаламыз. Жалпы алғанда ол 1987 жылдан 1997жылғадейін он жыл ір ішаһардың атқарушыбилікорга-нын басқарып, қала шаруашылығын дамытуға үлкен үлес қосты, алмағайып заманда мегалолистің қыста кетіп, жазда сусап қалмауы да сол кісі бастаған команданың іскерлігі мен алғырлығынан екендігін атап өткенлазым.

Қарағанды кенішіндегі ілгерілеушілік жалпы қаланың тыныс-тірлігіне жаңа леп әкелді. Егер бул күнде қаламыз әсем келбетке бөленіп, халықтың көңіл-күйі кетеріліп жатса, оны елдіңөз болашағына деген сенімініңартқандығы, өндірісті кдпа-ның еңбек ырғағы қалыпты күйге түсе бастағаны деп қабылдаған жен.

Аман ЖАНҒОЖИН, Ермағамбет.ЛҰҚПАН,